

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 9/2003 vp

**Hallituksen esitys laeiksi valmisteverotuslain
sekä alkoholi- ja alkoholijuomaverosta an-
netun lain muuttamisesta**

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 10 päivänä lokakuuta 2003 lähettäessään hallituksen esityksen laeiksi valmisteverotuslain sekä alkoholi- ja alkoholijuomaverosta annetun lain muuttamisesta (HE 80/2003 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi valtiovarainvaliokuntaan samalla määrännyt, että sosiaali- ja terveysvaliokunnan on annettava asiasta lausunto valtiovarainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitusneuvos Irmeli Virtaranta, valtiovarainministeriö
- hallitusneuvos Ismo Tuominen, sosiaali- ja terveysministeriö
- professori Jouko Lönnqvist, Kansanterveyslaitos

- professori Mikko Salaspuro, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä
- toimitusjohtaja Lasse Murto, A-klinikkasäätiö
- tutkimusjohtaja Kari Poikolainen, Alkoholitutkimussäätiö
- yhteiskuntasuhteiden sihteeri Kalervo Haverinen, Palvelualojen ammattiliitto PAM ry
- tiedottaja Raija Marttila, Suomen Elintarviketyöläisten Liitto SEL ry
- lakimies Merja Söderström, Suomen Hotelli- ja Ravintolaliitto
- toimitusjohtaja Risto Saarinen, Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliitto.

Lisäksi valiokunta on saanut Suomen Kuntaliiton, Alko Oy:n ja Päivittäistavarakauppa ry:n kirjalliset lausunnot.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan Euroopan yhteisön kanssa sovitun poikkeuksen päättymisen johdosta poistettaviksi matkustajien toisesta jäsenvaltiosta mukanaan tuomien alkoholijuomien ja tupakkatuotteiden määrälliset rajoitukset. Samalla siirryttäisiin noudattamaan sisämarkkinoiden yleisiä periaatteita, joiden mukaan yksityishenkilö saa tuoda Suomeen toisesta jäsenvaltiosta

valmisteveron sisältämällä hinnalla hankkimiaan tuotteita joutumatta täällä maksamaan niistä uudelleen veroja edellyttäen, että hän tuo tuotteet mukanaan ja että tuotteet tulevat hänen henkilökohtaiseen käyttöönsä. Valmisteverotuksen eräitä säännöksiä veroilmoituksen antamisesta ja veron maksuvelvollisuuden syntymisen ajankohdasta tarkennettaisiin.

Esitys liittyy valtion vuoden 2004 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Esitys liittyy myös Euroopan unionin laajentumiseen.

Ehdotettu laki valmisteverotuslain muuttamisesta on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä

tammikuuta 2004, kuitenkin niin, että sen 18 b §:ää sovelletaan vasta 1 päivästä toukokuuta 2004. Laki alkoholi- ja alkoholijuomaverosta annetun lain muuttamisesta on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2004.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on käsitellyt asiaa oman toimialansa osalta ja keskittyy lausunnonsaan esityksen sosiaali- ja terveystieteisiin vaikutuksiin.

Hallituksen esityksen taustalla on tarve sopeuttaa maamme alkoholipolitiikkaa Euroopan unionin jäsenmaissa yleisemmin sovellettavaan alkoholipolitiikkaan toisaalta Suomen liittymissopimuksessa neuvoteltujen matkustajatuontia koskevien poikkeusmääräysten umpeutuessa sekä toisaalta Viron tullessa EU:n jäseneksi. Suomessa alkoholipolitiikan painotukset ovat perustuneet pohjoismaiseen käsitykseen alkoholipolitiikan vahvasta sosiaali- ja terveystieteellisestä luonteesta ja alkoholin käytön yhteyksistä sairastavuuteen, sosiaalisiin ongelmiin ja tätä kautta myös kansanterveyteen. Euroopan unionin alkoholipolitiikan keskeisiä painopisteitä ovat kansanterveyden asemasta valmisteverotus ja maatalous.

Suomessa alkoholipolitiikan perustavoitteena on alkoholista aiheutuvien haittojen ehkäiseminen, johon on pyritty erityisesti sääntelemällä alkoholin saatavuutta ja hintatasoa. Alkoholin verotus on ollut yksi paljon käytetty ja kohtalaisen tehokas keino myös terveystieteellisten tavoitteiden saavuttamiseen. Hallituksen esitys johtaa sekä alkoholin saatavuuden helpottamiseen että alkoholijuomien hintojen merkittävään laskuun. Lisäksi esitykseen sisältyy sellaisia verotuksellisia ratkaisuja, jotka ovat omiaan vaikuttamaan alkoholin kulutustottumuksiin, ja osin päinvastaiseen suuntaan kuin mihin alkoholipolitiikassa on määrätietoisesti

pyritty. Verotuksen avulla suomalaista alkoholien kulutusta on pyritty ohjaamaan väkevästi juomista laimeisiin kuten viiniin ja olueen. Verolennuksen painottaminen väkeviin juomiin ei vastaa aikaisemmin valittua linjaa.

Alkoholin saatavuutta tulee helpottamaan alkoholijuomien matkustajatuontia koskevien rajoitusten poistaminen vuoden 2004 alusta. Ratkaisu johtuu Suomelle liittymissopimuksen yhteydessä myönnetyn siirtymäajan umpeutumisesta, ja muutokset on tältä osin pakko toteuttaa lainsäädännössä. Sen sijaan alkoholijuomien hintojen alentaminen niiden verotusta helpottamalla johtuu ensisijaisesti varautumisesta tilanteeseen, jolloin matkustajatuonti vapautuu maista, joissa alkoholin hinnat ovat huomattavasti Suomen hintoja alhaisempia. Verolennusten määrä perustuu kokonaan kansalliseen harkintaan eikä johdu yhteisölainsäädännöstä. Kun alkoholin saatavuutta on 1990-luvulla jo merkittävästi muutoinen lisätty, on saatavilla olevan alkoholin hinnan halpenemisella suurempi merkitys alkoholin kulutuksen kannalta.

Valiokunta toteaa, että hallituksen esityksen perusteena on lukuisa määrä oletuksia, joiden oikeellisuudesta ei voi olla mitään varmuutta. Esityksellä varaudutaan vapautettavan matkustajatuontin oletettuihin riskeihin. Ehdotetun ratkaisun vaikutukset sekä matkustajatuontiin että kotimaiseen alkoholinkysyntään eivät myöskään voi perustua muuhun kuin oletuksiin. Aiemmat alkoholijuomien hinnanalennukset ovat olleet muutaman prosentin luokkaa, kun nyt vähittäismyyntihintojen ennustetaan alenevan 22 prosenttia. Näin poikkeuksellisen toimenpiteen vaikutusta on mahdotonta täsmällisesti ennakoita. Esimerkiksi keskioluen myyntiä vapautettaessa

vuonna 1968 tutkijoiden kulutusennusteen mukaan alkoholin kulutus olisi kasvanut päätöksen seurauksena neljä prosenttia. Vuoden aikana kulutus kasvoi kuitenkin 40 prosenttia.

Hallituksen esityksen perusteluissa on pohdittu vaihtoehtoisia keinoja esitetyille veronalennuksille. Vaihtoehtona on esitelty sellainen ratkaisu, ettei veroja alennettaisi ollenkaan. Sen sijaan veronalennusten suuruuden vaihtoehtoja ei ole lainkaan käsitelty. Valiokunta pitää tällaista ratkaisua merkittävänä puutteena hallituksen esityksessä. Kun kyse on historiallisesta ratkaisusta, olisi eri vaihtoehtoja tullut avoimesti pohdita. Toinen merkittävä puute esityksen valmistelussa on ollut ratkaisun sosiaali- ja terveysvaikutusten ohut arviointi. Vaikka perusteluissa sinänsä näitä vaikutuksia erikseen alkoholin ja tupakan osalta käsitellään oikean suuntaisesti, jää niiden käsittely alkoholin kansanterveydellisten vaikutusten mittavuuden johdosta varsin suppeaksi muihin perusteluihin nähden.

Sosiaali- ja terveystieteelliset näkökohdat

Alkoholin hinta on merkittävin yksittäinen tekijä, joka vaikuttaa alkoholin kokonaiskulutukseen. Eri tutkimuksista saatujen tietojen mukaan yhden prosentin muutos alkoholijuomien hinnoissa johtaa 0,2—1,5 prosentin suuruiseen alkoholin kulutuksen muutokseen. Tämän perusteella esitetyn veronalennuksen seurauksena alkoholin kulutus kasvaa Suomessa 4,4—33 prosenttia. Alkoholin välittömät haittavaikutukset kehittyvät samansuuntaisesti ja krooniset haitat kasvavat vuosien viiveellä. Valiokunta painottaa, että kulutuksen kasvu tapahtuu tilanteessa, jossa alkoholin käytön terveydellisiä ja sosiaalisia haittavaikutuksia ei ole tiedostettu eikä hoidettu asianmukaisesti edes nykykulutuksen tasolla.

Alkoholihaittojen yleisyydestä Suomessa on yhtenä esimerkkinä Terveys 2000 -tutkimuksen antama tulos alkoholismin yleisyydestä yli 30-vuotiaassa aikuisväestössä; miehistä 6,7 prosenttia ja naisista 1,5 prosenttia on alkoholisteja. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan erityisesti väkevien juomien huomattava hintojen alennus tulee erittäin todennäköisesti lisäämään

alkoholistien juomaputkien pituutta noin 30 prosentilla, koska juomaputket yleensä katkeavat vasta varojen loppumiseen. Tämän seurauksena kaikki alkoholismiin liittyvät terveydelliset ja sosiaaliset haitat tulevat lisääntymään oleellisesti. Näitä haittoja ovat esimerkiksi pidempi ja vaikeampi katkaisuhoidontarve, lisääntyvä määrä alkoholipsykooseja ja epileptisiä kohtauksia sekä lisääntyvä määrä alkoholin aiheuttamia somaattisia komplikaatioita kuten infektioita, vammoja, maksavaurioita ja haimatulehduksia. Lisäksi pidemmät juomaputket johtavat entistä vaikeampiin sosiaalisiin ongelmiin, jotka kohdistuvat etupäässä alkoholistien läheisiin. Samalla alkoholistien syrjäytyminen pahenee.

Esityksen perustelujen mukaan alkoholin suurkuluttajien määrä tulee kulutuksen kasvun johdosta lisääntymään 50 prosentilla. Lisäksi valtaosa kulutuksen kasvusta tapahtuu juuri siinä väestöryhmässä, joka on alkoholin suurkuluttaja. Tietyllä viiveellä osa suurkuluttajista sairastuu alkoholismiin ja muihin alkoholisairauksiin. Alkoholi aiheuttaa nykyisin vuosittain 3 000 ennen aikaista kuolemaa, ja alkoholimyrkytyksiin sekä maksasairauksiin kuolleiden määrä on lähes kuusinkertaistunut 30 vuodessa. Pahoinpitelyiden, joihin alkoholilla on osuutta, määrä on samana aikana lähes nelinkertaistunut. Väkevien alkoholijuomien käytön lisääntyminen tulee lisäämään humalajuomista ja siitä aiheutuvia alkoholimyrkytyksiä ja kuolemia. Lisäksi humalajuominen lisää tapaturmia, väkivaltaa ja sosiaalisia haittoja entisestään. Erityisiä riskiryhmiä ovat paitsi alkoholistit, erityisesti alkoholiin tottumattomat nuoret. Alkoholi aiheuttaa lisäksi vaikeasti mitattavia työn tuottavuuden menetyksiä ja kärsimyksiä perheille sekä vajaan miljardin euron verran suoranaaisia yhteiskunnan maksettavaksi tulevia kustannuksia. Alkoholihaitat näkyvät myös asunnottomuustilastoissa, ja valtaosalla asunnottomista on arvioitu olevan vakavia päihdeongelmia.

Alkoholin hinnan halpenemisella arvioidaan olevan merkitystä erityisesti naisten ja nuorten juomisen määrään. Naisten juominen on viime vuosina muutoinkin huomattavasti kasvanut. Keski-ikäiset ja vanhemmat yksinäiset miehet

ovat perinteisesti olleet päihdepalvelujen suurimpia käyttäjiä. Nyt palveluiden käyttäjät ovat nuorentuneet ja naisistuneet siten, että noin kolmannes esimerkiksi A-klinikkapalveluiden käyttäjistä on naisia. Naisten juomisen kasvu näkyy myös siinä, että Suomessa syntyy joka vuosi noin 650 alkoholin eriasteisesti vaurioittamaa lasta. Vauriot ovat pysyviä ja vaativat usein monenlaista hoitoa. Vain osa vaurioista tunnustetaan vauvaiässä, ja oikea diagnoosi varmistuu usein vasta kouluiässä, kun oppimisvaikeudet tulevat ilmi.

Nykyisen kulutustason haitoista ei selvitä tämänhetkisillä resursseilla eikä kuntien maksuvalmiuksilla. Lamavuosina leikattiin päihdehuollon, erityisesti kaikkein huono-osaisimpien palveluita kaikkein dramaattisimmin. Nykyisen kulutustason aiheuttamat haitat ovat sillä tasolla, että taloudellisissa ongelmissa kamppailevilla kunnilla on suuria vaikeuksia rahoittaa kulutuksesta syntyviä haittoja ja niiden käsittelyyn liittyviä, kansalaisten perusoikeuksiin kuuluvia palveluita. Lisääntyvä terveystalouden kysyntä tulee vaikeuttamaan jo nyt riittämättömän palvelutarjonnan vuoksi ruuhkautuneen terveydenhuoltojärjestelmän toimivuutta ja kohtuullisten hoitopääsyajkojen turvaamista. Esimerkiksi 20 prosentin kulutuksen kasvu voi lisätä asiointeja sosiaali- ja terveystaloudessa noin parilla tuhannella päivässä eli vuositasolla yli 700 000:lla.

Valiokunta painottaa, että alkoholin kulutuksen kasvu tulee näkymään tarpeena lisätä kunnallisia peruspalveluita hyvin laajasti. Lisäresursseja tarvitaan terveydenhuollon ja suoranaisen päihdetyön lisäksi lastenneuvolatoimintaan, kasvatus- ja perheneuvolatoimintaan, lastensuojeluun, kriisiaputoimintaan sekä turvakotien ylläpitoon, asuntotoimeen, ennaltaehkäisevään toimintaan jne. Kaikkien näiden palveluiden kasvavaan kysyntään tulee kuntien sosiaali- ja terveystoimissa varautua osoittamalla niihin välittömästi lisää rahoitusta.

Alkoholihaittojen ehkäisy

Valiokunta pitää hyvänä, että hallitus valmistee lähivuodeksi laajapohjaisen eri toimijataho-

jen yhteistyötä koordinoivan kansallisen alkoholiohjelman. Valtioneuvoston alkoholipolitiikan linjauksia koskevan periaatepäätöksen mukaan yhtenä keskeisenä tavoitteena on alkoholin kokonaiskulutuksen kääntäminen laskuun. Valiokunta katsoo, että tavoite on oikea ja siihen tulee kaikin keinoin pyrkiä. Tilanteessa, jossa alkoholin kulutukseen perinteisesti eniten vaikuttaneet tekijät, alkoholin saatavuus sekä sen hinta, muuttuvat suuntaan, joka tähän asti aina on lisännyt alkoholin kulutusta, mainitun tavoitteen saavuttaminen ei ole helppoa. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää vastapainoksi erityisen määrätietoista ja vaikuttavaa keinoja kulutuksen hillitsemiseksi.

Päihteiden vastaisessa työssä pitää toimia monilla tasoilla; valtion, kuntien, pienempien yhteisöjen ja myös yksilötasolla. Terveystaloudessa tulee pyrkiä varhaisvaiheen tunnistukseen ja interventioon sekä ennaltaehkäisevään asennekasvatukseen. Tutkimusten perusteella tiedetään, että päihteistä aiheutuvista terveysongelmista paraneminen on todennäköisempää, jos oireet tunnistetaan varhain. Päihdehoidossa tulisi lisätä hoitomuotoja, joissa päihdeongelmaisen koko perhettä kuntoutetaan. Ennaltaehkäisevässä mielessä on päihdehoitoa kohdistettava erityisesti alkoholiongelmaksiin vanhempiin, joilla on pieniä lapsia. Ennaltaehkäiseviä toimia on tehostettava myös äitiyshuollossa. Ennaltaehkäisevässä työssä perusterveydenhuollon erikoissairaanhoidon, lastensuojelun, päihdehuollon ja muun sosiaalitoimen yhteistyö ja moniammatillinen asiantuntijuus on välttämätöntä, samoin yhteistyö kolmannen sektorin kanssa.

Valtioneuvoston hyväksymissä alkoholipolitiikan linjauksissa on keskeisesti esillä lapsiin ja perheisiin kohdistuvien alkoholihaittojen vähentäminen. Nuorten alkoholin käyttöön voidaan vaikuttaa muun muassa vähittäismyyntin ja aniskelun ikärajasäännösten tehostetulla valvonnalla. Päivittäistavarakaupan osuus alkoholin vähittäismyyntistä on noin 40 prosenttia. Käytännössä helpoimmin lasten ja nuorten kulutukseen ajautuu juuri päivittäistavarakaupoista myytävä alkoholi. Alkoholilain säännökset rajoittavat myös erityisesti nuorille suunnattujen

niin kutsuttujen limuviinujen myyntiä, koska vähittäismyyntilupa voidaan myöntää ainoastaan käymisteitse valmistettujen enintään 4,7 tilavuusprosenttia alkoholia sisältävien juomien vähittäismyyntiin. Alaikäisiin kohdistuvan alkoholijuomien mainonnan ja myynninedistämistoiminnan kiellon valvonnalla on myös tärkeä merkitys. Valiokunta korostaa tässä yhteydessä alkoholin vähittäismyyntiä harjoittavien Alko Oy:n ja päivittäistavarakauppiaiden vastuuta toimia omalta osaltaan alkoholihaittojen ennaltaehkäisyssä.

Anniskelupaikoissa tapahtuvaa alkoholin myyntiä tulee pystyä nykyistä tehokkaammin valvomaan. Erityisesti yritysten omavalvontaa esimerkiksi alaikäisille ja päihtyneille myynnin osalta tulee tiukentaa. Yritysten kova kilpailu asiakkaita on synnyttänyt ravintolaelinkeinon piiriin paljon epäkohtia ja myös taloudellista rikkollisuutta, jota ei pystytä nykyisillä voimavaroilla valvomaan. Valvonnan puute on tuonut alan työntekijöille lisääntyntä turvattomuutta, ja viranomaisvalvonnan tehostaminen tukisi myös henkilökunnan pyrkimystä valvoa alkoholilain mukaisia anniskelurajoituksia. Myös nykyistä ravintoloiden aukioloaikoja koskevaa poikkeuslupakäytäntöä ja sen asianmukaisuutta tulisi arvioida uudelleen. Joka tapauksessa lääninhallitusten sosiaali- ja terveysosastojen alkoholihallintoresursseja tulisi olennaisesti lisätä, jotta valvontajärjestelmää voidaan pitää uskottavana. Myös nyt vapautettavaa alkoholin tuontia omaan käyttöön on käytännössä valvottava riittävästi.

Nykynuoret käyttävät alkoholia useammin ja rankemmin kuin nykyaikaiset vastaavan ikäisensä. Eurooppalaisessa vertailussa suomalaiset nuoret ovat humalajuomisen useudessa kärkimaiden joukossa. Viimeaikaiset tutkimustulokset kuitenkin kertovat, että nuorempien ikäluokien alkoholinkäyttö olisi kääntynyt laskuun. Tätä kehitystä on vahvistettava aktiivisella asennekasvatuksella.

Lasten ja nuorten alkoholinkäyttöön tulee puuttua riittävän ajoissa ja samalla estää varhaisen päihderiippuvuuden kehittymistä sekä vähentää hoidon tarvetta. Mitä nuorempa alko-

holinkäyttö aloitetaan, oli sitten kyseessä kouluikäinen ja kontrolloitu tai runsas ja humalakuinen alkoholinkäyttö, sitä varhaisemmalla aikuisiällä elimelliset alkoholiongelmat, kuten esimerkiksi alkoholin aiheuttamat maksa- ja haimasairaudet sekä aivovauriot tulevat ajankohtaisiksi. Varhaisella seurannalla, kuten koulupoissaoloihin puuttumisella ja kouluterveydenhoidon nykyistä tehokkaammalla käytöllä, voitaisiin toteuttaa ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa.

Ehkäistäessä nuorten syrjäytymistä ehkäistään myös päihdeongelmien kasvua. Tästä syystä on tärkeää jo päivähoiton ja peruskoulun aikana havaita syrjäytymisvaarassa olevat lapset ja pystyä tarjoamaan heille lisättyä tukea. Peruskoulun keskeyttämistä tulisi tukitoimenpiteillä estää samoin kuin suunnata aktivointitoimenpiteitä niihin nuoriin, jotka eivät hakeudu peruskoulun jälkeen koulutukseen tai työnhakijoiksi. Näin voitaisiin parantaa nuorten elämänhallintaa, jolla on suora yhteys myös päihteiden käyttöön.

Aikuisten alkoholinkäyttö on monin tavoin esimerkkinä nuorten alkoholinkäytölle. Lapsen elämä alkaa perhepiirissä, ja perhe-elämä on yksi tärkeimpiä alueita, joka säätelee nuoren käyttäytymistä. Tutkimuksissa on havaittu, että hyvät kasvatuskäytännöt suojaavat nuoria päihteiden ongelmakäytöltä. Tämä edellyttää, että vanhemmat seuraavat läheltä nuoren elämää, ovat jatkuvasti vuorovaikutuksessa nuoren kanssa päätettäessä hänen elämänsä tärkeistä asioista ja ovat päivittäin tekemisissä lastensa kanssa. Vastaavasti huonot vanhemmuuskäytännöt ovat tutkimusten mukaan yhteydessä erilaisiin nuorten käyttäytymishäiriöihin, erityisesti päihteiden käytön varhaiseen alkamiseen. Tästä syystä vanhempien ja aikuisten vastuuta päihdekasvatuksessa tulee korostaa.

Valiokunta painottaa, ettei nuorten alkoholin käyttöön liittyviä ongelmia voida käsitellä irrallaan muusta yhteiskunnasta eikä alkoholiongelmia voida poistaa tai lieventää kohdentamalla toimia vain nuorisoon. Valistuskampanjoita ja terveysvalistusta voidaan pitää mielekkäänä, jos toteutetaan valistuksen kanssa yhteneviä toi-

menpiteitä. Esimerkiksi päihteettömien ympäristöjen turvaaminen muun muassa urheilu- ja perhetapahtumissa samoin kuin työpaikoilla toimisi esimerkkinä siitä, että päihteetöntä elämäntapaa suojataan. Elämäntapoja koskevien selkeiden moraalikoodien tarjoaminen on asennekasvatuksessa tärkeää. On esimerkiksi korostettava, että alkoholin välittäminen alaikäiselle on rikos ja että kaikkien aikuisten, myös vanhempien ja aikuisten sisarusten, on kieltäydyttävä alkoholin välittämisestä lapsille. Vanhempien tulee myös omalla esimerkillään osoittaa, ettei humalahakuinen juominen ole hyväksyttävää.

Tupakkavero

Valiokunta pitää hyvänä, ettei hallitus esitä tupakkaveron alentamista. Valiokunta pitää tärkeänä, että aktiivista tupakoinnin vastustamistyötä jatketaan ja erityisesti pyritään ehkäisemään nuorten tupakoinnin aloittaminen. Tupakkaverosta saatavia varoja on suunnattava nykyistä enemmän WHO:n suosituksen mukaisesti tupakoinnin aloittamista estävään terveyskasvatukseen.

Vaikutusten arviointi

Valiokunta pitää välttämättömänä, että ehdotetun lain vaikutuksia alkoholin kulutukseen,

käyttötottumuksiin, haittojen kehitykseen sekä palvelujen tarpeeseen mahdollisimman kattavasti seurataan ja arvioidaan. Arvioinnin pohjalta tulee tarvittaessa nopeasti tehdä johtopäätöksiä alkoholipoliittisten linjausten tarkistamiseksi ja verojen nostamiseksi, jos alennukset osoittautuvat liian suuriksi. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan alkoholin käytön aiheuttamat välittömät haittakustannukset nousevat ensi vuonna 120—123 miljoonaa euroa. Kuntien menoja välittömät haittakustannukset lisäisivät noin 15—19 miljoonaa euroa. Valiokunta pitää välttämättömänä, että haittakustannusten rahoitukseen sekä kuntasektorilla että valtion toiminnoissa varaudutaan riittävästi jo vuonna 2004. Lisäksi valiokunta pitää välttämättömänä, että uudistuksen kustannusvaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuoltoon laajasti seurataan.

Lausunto

Lausuntonaan sosiaali- ja terveysvaliokunta esittää valtiovarainvaliokunnalle,

että valtiovarainvaliokunta hallituksen esitystä käsitellessään ottaa huomioon edellä esitetyt sosiaali- ja terveyspoliittiset näkökohdat.

Helsingissä 7 päivänä marraskuuta 2003

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Valto Koski /sd
vpj. Eero Akaan-Penttilä /kok
jäs. Sirpa Asko-Seljavaara /kok
Anneli Kiljunen /sd
Marjaana Koskinen /sd
Pehr Löfv /r
Riikka Moilanen-Savolainen /kesk
Aila Paloniemi /kesk
Leena Rauhala /kd

Juha Rehula /kesk
Paula Risikko /kok
Arto Seppälä /sd
Tapani Tölli /kesk
Raija Vahasalo /kok
Erkki Virtanen /vas
Tuula Väättäinen /sd
vjäs. Merikukka Forsius /vihr.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Eila Mäkipää.

ERIÄVÄ MIELIPIDE 1

Perustelut

Vuosi 2004 merkitsee Suomessa sodanjälkeisen ajan ylivoimaisesti suurinta muutosta alkoholi-politiikassa. Muutokseen ei ole varauduttu juuri lainkaan. Nykykulutuksenkaan aiheuttamiin haittoihin ei kyetä riittävästi vastaamaan. Muun muassa päihdevieroituksen ja -kuntoutuksen sekä etenkin ennaltaehkäisevän toiminnan resurssit ovat riittämättömiä.

Kansallisen alkoholipolitiikan ja verotuksen avulla suomalaisten alkoholinkulutusta on pyritty ohjaamaan väkevästä alkoholijuomista miedomprien juomien, kuten viinin ja oluen käyttöön. Veronalennuksen kohdentaminen väkeviin juomiin ei vastaa aiemmin valittua ja vaalitua pitkäjänteistä alkoholiverotuksen linjaa.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta keskittyy lausunnossaan hallituksen esittämän veronalennuksen sosiaali- ja terveystaloudellisiin vaikutuksiin. Hallituksen esityksen mukaisesti toteutettuna alkoholihaitat ja niiden kustannukset tulevat kulu-

tuksen kasvun myötä lisääntymään merkittävästi erityisesti nuorten kohdalla. Valiokunta toteaa lausunnossaan, että alkoholin hinta on merkittävin yksittäinen tekijä, joka vaikuttaa alkoholin kokonaiskulutukseen.

Yhdyn sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausuntoon hallituksen esityksen sosiaali- ja terveystaloudellisten vaikutuksista, mutta katson, että valiokunnan lausuntoon olisi pitänyt tehdä lausuma siitä, että valtiovarainvaliokunta sosiaali- ja terveystaloudellisten syiden vuoksi harkitsisi alkoholiveron alennuksista luopumista.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että valtiovarainvaliokunta sosiaali- ja terveystaloudellisten syiden vuoksi harkitsi alkoholiveron alennuksista luopumista.

Helsingissä 7 päivänä marraskuuta 2003

Leena Rauhala /kd

ERIÄVÄ MIELIPIDE 2

Perustelut

Vuonna 2002 alkoholijuomia kulutettiin Suomessa 36,5 miljoonaa litraa 100-prosenttiseksi alkoholiksi muutettuna. Alkoholien kokonaiskulutus 9 litraa asukasta kohti on noin puoli litraa suurempi kuin viime vuosikymmenen puolivälissä. Kulutuksen on arvioitu kasvavan yhteentoista litraan asukasta kohden, kun matkustajatuontia koskevia rajoituksia lievennetään ja viinan hinta laskee. Mielestämme mahdollisuus hankkia ensi toukokuun alusta halpaa viinaa Virosta ei kuitenkaan välttämättä aiheuta yhtä suurta kansanterveydellistä riskiä kuin jos suomalaisen viinan hinta laskee koko maassa. Virolaisen viinapullo ei kuitenkaan ole kaikkien saatavilla, mutta suomalainen Alko löytyy lähes jokaisen kansalaisen ulottuvilta.

Stakesin tutkimusten mukaan alkoholi aiheuttaa vuosittain satojen miljoonien eurojen haitat yhteiskunnalle. Alkoholi aiheuttaa jo 80 prosenttia päihteiden kokonaishaitoista. Alkoholi on myös merkittävin syy suomalaisten päihdekuolemiin. Runsaasta alkoholien käytöstä johtuva laaja kansanterveydellinen ongelma on julkisessa keskustelussa jäänyt valitettavan usein esimerkiksi huumekeskustelujen varjoon. Liian vähän on kiinnitetty huomiota siihen, että alkoholi on usein voimakkaasti lisääntyneen aikuisiän diabeteksen sekä muiden kansantautien kuten sydän- ja verisuonitautien taustalla, puhumattakaan alkoholien vaikutuksen alaisena kaatumisen, väkivallan ym. aiheuttamista loukkaantumisista.

Terveyshaittojen lisäksi suomalaisten humalahakuinen, väkevää alkoholia suosiva juomi-

nen aiheuttaa myös merkittäviä sosiaalisia haittoja kuten työkyvyttömyyden, lasten huostaanottojen, psyykkisten ongelmien, syrjäytymisen ja yleisen yhteiskunnallisen turvattomuuden lisääntymistä. Myös rattijuoppojen määrän on oletettu kasvavan rajusti alkoholien hinnan laskiessa. Nuorten kuljettajien kohdalla onnettomuusriski kasvaa jo nyt muihin väestöryhmiin verrattuna suhteellisen suurista luvuista huomattavasti.

Kun samaan aikaan maassamme sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö pohtii keinoja alkoholien käytön haittavaikutuksien pienentämiseen, on huolestuttavaa, että valtiovallan viesti kansalaisille on täysin toisensuuntainen. Laskeamalla erityisesti väkevien alkoholien verotusta on suurena vaarana, että varsinkin nuorisson humalahakuinen juominen lisääntyy. Itse asiassa tutkimusten mukaan suomalaisten alkoholipoliittiset asenteet ovat kiristyneet viime vuosien aikana pääasiassa julkisen katu- ja nuorisajuopottelun kohtaamisen vuoksi. On tärkeää, että alkoholipolitiikka on vastuullista ja yhteiskunnallisia moniulotteisia ongelmia ennalta ehkäisevää.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta harkitsee aluksi maltillisempaa alkoholiveron alennusta varsinkin väkevien alkoholien osalta.

Helsingissä 7 päivänä marraskuuta 2003

Sirpa Asko-Seljavaara /kok
Paula Risikko /kok
Raija Vahasalo /kok

ERIÄVÄ MIELIPIDE 3

Perustelut

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on perustehtävänsä mukaisesti kattavasti ja kestävästi perustellut huolensa alkoholiveron alentamisen seurauksena syntyvän kulutuksen kasvun aiheuttamista kiistattomista sosiaalisista ja terveydellisistä haitoista. Valiokunta ei ole kuitenkaan halunnut ottaa kantaa hallituksen esityksen eri alkoholilaatujen veromuutosten määrälliseen oikeellisuuteen, mikä onkin perusteltua.

Mielestämme valiokunnan olisi kuitenkin pitänyt ottaa yleisesti kantaa väkevien alkoholijuomien veronalennukseen, koska hallituksen esitys toteutuessaan tekee väkevistä alkoholijuomista väkevyys-hintasuhteella mitattuna edullisimman juomaryhmän, mikä on vastoin maasamme noudatettua ja yleisesti hyväksyttyä linjaa suosia väkevien juomien sijasta mietoja alkoholijuomia.

Väkevien juomien esitetyn suuruinen veronalennus ei sitä paitsi hillitsisi juurikaan viinamatkailua Viroon; siihen se ei ole riittävän suuri. Sen sijaan kotimainen väkevien viinon näin voimakas hinnanalennus rohkaisisi niitä kuluttajia ostamaan viinaa kotimaasta, joiden kuluista korkea hinta on tähän saakka hillinnyt. Näin päädyttäisiin todennäköisesti sekä sosiaali- ja terveysvaikutusten että taloudellisten vaikutusten osalta jopa huonompaan lopputulokseen kuin siinä tapauksessa, että väkevien juomien veroa ei alennettaisi lainkaan.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ehdottaa väkevien alkoholijuomien osalta vähäisempää veronalennusta kuin hallituksen esityksessä on esitetty.

Helsingissä 7 päivänä marraskuuta 2003

Erkki Virtanen /vas
Merikukka Forsius /vihr